

Meta-analysis of the Relationship between Spiritual Intelligence with Happiness

Faezeh Hedayat ^{1*}, Sogra Sadegzade ²

1 Shahid Madani University

2 Ardabil Azad University

* **Corresponding author:** Shahid Madani University

Received: 2020-04-23

Accepted: 2020-04-24

Abstract

The main objective of this study was to meta-analysis of the relationship between spiritual intelligence with happiness. The research method of this study was a meta-analysis. The at home databases were used to find and collect all research reports. Primary researches included 24 studies conducted from 1390 to 1396 years across Iran that the researches included 5550 participants. Pearson correlation coefficient were used as the effect size indicator for collected data from the 31 in the meta-analysis. All statistical analyses were performed using the second edition of CMA. The results showed that the fixed effects model summery size effect was equivalent to. /531 and for the random effects model this is equivalent to. /528 that both of which are meaningful in. /001 level. According to the Cohen's index, the summery effect size of the present study can be interpreted as an average effect size. There is a relationship between spiritual intelligence and happiness. therefore result with increase spiritual intelligence increase amount happiness.

Keywords: Meta-analysis, Spiritual intelligence, Happiness

فرا تحلیل رابطه هوش معنوی با شادکامی

فائزه هدایت^{۱*}، صغری صادق زاده^۲

^۱ فائزه هدایت، دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تحقیقات آموزشی

^۲ کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی

* نویسنده مسئول: فائزه هدایت، دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تحقیقات آموزشی، ایمیل: tahasevin16@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۰۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۰۴

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر فرا تحلیل رابطه هوش معنوی با شادکامی بود. روش پژوهش حاضر از نوع فرا تحلیل بود. از پایگاه‌های اطلاعاتی داخل کشور برای یافتن و جمع‌آوری گزارش‌های پژوهشی این حوزه مورد بررسی قرار گرفت. نمونه مطالعات مورد استفاده شامل ۲۴ مطالعه انجام‌شده از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ در ایران بود که این تحقیقات مشتمل بر ۵۵۵۰ آزمودنی بودند. از ضریب همبستگی پیرسون به‌عنوان شاخص اندازه اثر استفاده شد. کلیه تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار CMA و پیرایش دوم انجام شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که اندازه اثر خلاصه برای مدل اثرات ثابت برابر ۰/۵۳۱ و برای اثرات تصادفی برابر ۰/۵۲۸ است که هر دو در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بودند. بر اساس شاخص کوهن اندازه اثر خلاصه پژوهش حاضر را می‌توان یک اندازه اثر متوسط تفسیر کرد. بین هوش معنوی و شادکامی رابطه وجود دارد. پس می‌توان نتیجه گرفت که با افزایش هوش معنوی میزان شادکامی نیز افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی: فرا تحلیل، هوش معنوی، شادکامی

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی محفوظ است.

۱- مقدمه

زندگی افراد به حدی اهمیت دارد که متفکر اجتماعی راسکین بر این نکته تاکید می‌ورزد که ثروتمندترین کشور، کشوری است که بیشترین افراد شاداب را زیر بال خود داشته باشد [۱، ۲]. شادکامی یکی از شاخص‌های مهم بهداشت روانی در جامعه است [۳]. معمولاً انسان‌ها به دنبال شادی و نشاط هستند و شادکامی و شاد زیستن در زندگی انسان‌ها دارای اهمیت بالایی می‌باشد و همچنین شادی ضرورت و نیاز دنیای امروز است و نیروی محرک‌های است که باعث انگیزه و فعالیت و توانمندی و امیدواری در فرد می‌شود؛ و عنصر مرکزی زندگی خوب است [۴، ۵]. از طرف دیگر، یکی از نیازهای روانی بشر شادی و

احساس شادی و نشاط از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان به شمار می‌رود و به دلیل تاثیرات عمده بر سالم‌سازی و بهسازی جامعه مدت‌مدتی است که ذهن آدمیان را به خود مشغول کرده است. به طوری که امروزه بسیاری از ملل به نوعی درصدد ایجاد یک جامعه سالم و با نشاط هستند. زیرا به نظر می‌رسد احساس شادی از یک سو انسان‌ها را برای زندگی بهتر و بازدهی بیشتر آماده می‌کند و از سوی دیگر به دلیل ویژگی مسری بودن آن روابط انسان را با محیط پیرامون خود گسترده می‌سازد. نقش شادی و نشاط در

فعالیت هایی که افراد برای جستجوی معنویت انجام می دهند از جمله کمک به دیگران، دل سوزی برای آنها می تواند منجر به شادکامی شود [۱۳، ۱۴] در هوش معنوی بالاتر نیز ممکن است احساسات منفی مانند افسردگی و اضطراب کاهش یابد [۱۵]. به طوری که افزایش نمره هوش معنوی، میزان شادکامی را افزایش می دهد [۱۶].

پیشینه تحقیق

تأیید تأثیر مثبت هوش معنوی بر شادکامی با نتایج پژوهش های گذشته [۱۷، ۱۸] هماهنگ است. پژوهشگران [۸] تأکید کرده اند فردی که از هوش معنوی استفاده می کند می تواند برای تجربیات منفی زمینه ساز دشواری های زندگی، معنا پیدا کند و از این طریق، از رنج آنها در امان بماند و یا رهایی پیدا کند. هوش معنوی در ارتباط با هیجانات مثبتی چون شادکامی [۱۹، ۲۰] بررسی شده است. نتایج این پژوهش ها بیانگر تأثیر مثبت و سازگارانه هوش معنوی است. یافته های پژوهش نشان می دهد با افزایش میزان هوش معنوی، میزان شادکامی دانشجویان نیز افزایش می یابد و بین هوش معنوی و شادکامی رابطه معناداری وجود دارد [۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱] به منظور تعیین اثربخشی آموزش معنویت بر افزایش امید، رضایت از زندگی و شادکامی در زنان مبتلا به سرطان پستان تحت پوشش مرکز تحقیقات سرطان فلاح جوشقانی (۱۳۸۹) پژوهشی انجام داد که از جمله پژوهش های شبه آزمایشی با پیش آزمون - پس آزمون با گروه آزمایش و کنترل است که ۶۰ نفر به صورت داوطلبانه در آن انتخاب شدند. و طبق نتایج این پژوهش، اثربخشی این شیوه بر افزایش امید، رضایت از زندگی و شادکامی در زنان مبتلا به سرطان پستان تحت پوشش مرکز تحقیقات سرطان تأیید شد [۳۲]. موریرا-آلمیدا^۳ (۲۰۰۶) رابطه بین اعمال دینی و شاخص های سلامت روان در رضایت از زندگی، شادکامی و عاطفه مثبت را در بیش از صد مطالعه مورد پژوهش قراردادند، که ۸۰ مطالعه حداقل یک رابطه مثبت و معنی دار بین اعمال دینی و متغیرهای رضایت از زندگی و شادکامی را نمایاند. ایشان بیان می کنند که این رابطه مثبت در نمونه های مختلف از کشورهای مختلف که دارای تنوع نژادی و مذهبی می باشند، وجود دارد [۳۳]. فرانسس و رایبیز^۴ در سال ۲۰۰۰ مطالعه ای با عنوان رابطه بین نگرش مذهبی با شادکامی و خودشکوفایی بین دانشجویان انجام دادند و به این نتیجه دست یافتند که بین نگرش مذهبی و شادکامی و خودشکوفایی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد [۳۴]. آرگایل^۵ (۲۰۰۱) در متاآنالیزی از ۵۶ مطالعه که روی بزرگسالان در ایالات متحده انجام شده بود، همبستگی متوسط ۰/۱۶ را بین

نشاط است که به دلیل تأثیر عمده ای که بر زندگی افراد دارد، همواره ذهن انسان را به خود مشغول کرده است. نشاط و شادی از نیازهای اولیه فطری و ضروری انسان به شمار می رود و می توان آن را از مهم ترین عوامل سلامت خانواده و جامعه انگاشت. روح امید و تلاش و پیشرفت در پرتو یک زندگی شاد و بانشاط است [۶]. شادکامی، به عنوان نوعی ارزشیابی فرد از خود و زندگی اش، دربرگیرنده مفاهیمی از قبیل رضایت از زندگی، عواطف مثبت، نداشتن نشانهگان افسردگی و اضطراب است [۷]. شادکامی نوعی داوری است که از بیرون به فرد تحمیل نمی شود؛ بلکه حالتی درونی است که از هیجانات مثبت تأثیر می پذیرد [۸]. از لحاظ نظری، شادکامی صرفاً به معنی فقدان افسردگی نیست بلکه نشان دهنده وجود حالت های شناختی و هیجانی مثبت شامل لذت، رضایت، آرامش و امید است و می تواند از افراد در برابر فشارهای زندگی محافظت کند [۹، ۱۰]. بالندگی، سرزندگی و نشاط روانی انسان به دلیل تأثیر قابل ملاحظه ای که بر تمامی جنبه های شخصیتی انسان و چگونگی بروز و ظهور رفتارهای مختلف او دارد، همواره مورد توجه پژوهشگران بوده است. از عهد باستان به احساسات مثبت انسان از جمله شادکامی توجه شده است. آذربایجانی به نقل از ارسطو سه نوع شادکامی را معرفی می کند ارسطو در پایین ترین سطح، شادی را همان لذت می داند. در سطح بالاتر شادی همان موفقیت و کامیابی است و نوع سوم شادی، شادی برآمده از معنویت است. وی معتقد است شادکامی حقیقی از ارضای امیال حاصل نمی شود بلکه از انجام چیزی که از لحاظ اخلاقی ارزش انجام دادن دارد یکی از متغیرهایی که با شادکامی رابطه دارد هوش معنوی است. هوش معنوی توانایی عمل همراه با آگاهی در عین حفظ سلامت و آرامش درونی و بیرونی (بردباری)، صرف نظر از شرایط است. کینگ و دی کیکو^۱ (۲۰۰۹، ۶۹) [۱۱] هوش معنوی را به عنوان آگاهی، ادغام و مجموعه ای از توانایی های ذهنی که در توانایی سازگاری انسان با جنبه های غیر مادی و متعالی ذهن انسان نقش دارند تعریف کرده اند. هوش معنوی نوعی از هوش است که با استفاده از آن افراد قادر می شوند تا فعالیت های خود را در مسیری عمیق و معنادار هدایت کنند. به کارگیری الگوهای معنوی و دینی در زندگی روزمره بشر می تواند موجب افزایش سازگاری و بهزیستی شود. انسان همواره به دنبال لذت های پایدار بوده است. فعالیت هایی که افراد برای جستجو و تقویت معنویت انجام می دهند می توانند منجر به شادکامی شود. همچنین اگر آنچه ما را به یک شادی بزرگتر پیوند دهد به شادکامی رسیده ایم [۱۲]. شاول^۲ می گوید از آن جا که لذت های آنی زودگذر هستند. انسان ها همواره به دنبال لذت های پایدارتر بوده اند.

کلیدواژه شادکامی برای متغیر وابسته در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی و موتورهای جستجوی گوناگون به یافتن و جمع‌آوری تمام مقاله‌های منتشرشده به زبان فارسی و انگلیسی، نتایج پژوهش‌های ایرانی و خارجی، پایان‌نامه و مقاله‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری اقدام شد که به نحوی به بررسی رابطه هوش معنوی و شادکامی پرداخته بودند. بدین ترتیب تمامی پژوهش‌های انجام‌شده در فاصله سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۷ برای مقاله‌های داخلی و ۱۹۶۶ تا ۲۰۱۷ برای مقاله‌های خارجی با استفاده از پایگاه‌های اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه سیولیکا^۱، پایگاه بانک اطلاعات نشریات کشور^۲، پایگاه مجلات تخصصی نور^۳، پایگاه‌های پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران^۴، پایگاه گوگل اسکولار^۵، پایگاه اطلاعات علمی^۶، گردآوری شدند. برای وارد کردن هر پژوهش در فراتحلیل ملاک‌های زیر در نظر گرفته شدند:

- ۱- پژوهش‌ها در سازمان، دانشگاه‌ها و یا مراکز آموزش عالی انجام‌شده باشند.
  - ۲- پژوهش‌ها در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و یا دکتری انجام‌شده باشند.
  - ۳- پژوهش‌ها با استفاده از ابزارها و روش‌های معتبر و دارای ویژگی‌های روان‌سنجی و مطلوب انجام‌شده باشند.
  - ۴- پژوهش‌ها از نظر اصول و روش‌شناختی به‌درستی انجام‌شده باشند.
  - ۵- پژوهش‌ها اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر را ارائه کرده باشند.
- با توجه به ملاک‌های ورود پژوهش‌ها در فراتحلیل، از میان پژوهش‌های انجام‌شده ۳۱ پژوهش انتخاب و تحلیل شدند. تحلیل داده‌های پژوهش بر اساس ضریب همبستگی پیرسون برای مدل اثرهای ثابت^۴، نمودار کیفی، آزمون همگنی، مجذور I صورت پذیرفت. برای محاسبه اندازه‌های اثر و نیز فعالیت‌های آماری بعدی در ارتباط با ترکیب نتایج از نرم‌افزار CMA ویرایش دو استفاده شد.

۳. یافته‌های پژوهش

اندازه اثر مطالعات اولیه

جدول شماره ۱ فراتحلیل مطالعات هوش معنوی با شادکامی بر اساس ۳۱ مطالعه نشان می‌دهد. روش مورد استفاده در پژوهش‌های مورد مطالعه توصیفی از نوع همبستگی بودند.

معنویت کلی و شادکامی یافت. مطالعات مشابه دیگری نیز این رابطه مثبت را گزارش کرده اند که شامل رابطه مثبت بین معنویت و شادکامی است [۳۵، ۳۶، ۳۴، ۳۷]. مالتبی، لوییسی و دی^۶ (۲۰۰۰) نیز بعد از تحقیقات خود اعلام داشتند که راه رسیدن به شادکامی و خوشبختی روانشناختی را در پرتو توجه به ارزش‌ها و هدف‌های معنوی، نیازهای بنیادین، معنادار بودن و هدفمندی زندگی، عشق و علائق دینی و الهی می‌دانند [۳۷]. مایرس^۷ (۲۰۰۰) و شاو (۲۰۰۸) همچنین همبستگی بالایی بین شادکامی و فعالیت‌های معنوی پیدا کردند [۳۸، ۱۳].

با گسترش تحقیقات مربوط به رابطه هوش معنوی با شادکامی، برای جمع‌بندی آن‌ها لازم بود نتایج آن‌ها جمع‌بندی و خلاصه شود. یکی از شیوه‌های دقیق تجمیع نتایج عددی پژوهش‌ها فن فراتحلیل است. فراتحلیل به مجموعه روش‌های آماری گفته می‌شود که به منظور ترکیب مطالعات مستقل آزمایشی و همبستگی که دارای پرسش‌های پژوهشی یکسانی درباره یک موضوع واحد می‌باشند، انجام و به یک برآورد و نتیجه واحد منجر می‌شود. فراتحلیل برخلاف روش‌های پژوهش سنتی، از خلاصه‌های آماری مطالعات منفرد به عنوان داده‌های پژوهش استفاده می‌کند [۳۹]. با استفاده از روش فراتحلیل، می‌توان نتایج کمی مطالعات مختلف یک حوزه را به مقیاسی مشترک تبدیل کرد و با روش‌های آماری خاص، دوباره به تحلیل داده‌های کمی حاصل از این مطالعات پرداخت. به کمک این روش، می‌توان علت تفاوت‌های موجود در پژوهش‌های انجام‌شده را درک کرد و در دستیابی به نتایج کلی و کاربردی از آن بهره جست. بدون انجام فراتحلیل در یک زمینه تحقیقی با پژوهش‌های متعدد، روبرو هستیم که با توجه به نتایج متفاوت این تحقیقات، امکان جمع‌بندی و خلاصه‌سازی آن‌ها وجود ندارد. درواقع، هدف اصلی از فراتحلیل، جمع‌بندی و ادغام نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در یک حوزه مشخص است تا به یک نتیجه کلی رسید [۴۰]. بنابراین، با توجه به مبانی نظری و تجربی بحث شده، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی فرا تحلیلی پژوهش‌های انجام‌گرفته داخلی و خارجی در زمینه رابطه خلاقیت با پیشرفت تحصیلی به‌منظور بازنگری مطالعات پیشین و ترکیب نتایج آن‌ها برای پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

- ۱- اندازه اثر کلی رابطه هوش معنوی با شادکامی چقدر است؟
- ۲- آیا پژوهش‌های قبلی همگون و دارای تورش چاپ و انتشار هستند؟

۲. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع فراتحلیل بود. در این پژوهش ابتدا با استفاده از کلیدواژه هوش معنوی برای متغیر پیش‌بین و

جدول (۱): داده‌های فراتحلیل هوش معنوی با شادکامی

ردیف	مطالعات	سال	n	r	Z فیشر	SE	P
۱	آتش افروز، عظیمی و امینی	۱۳۹۶	۲۸۸	.۲۴	.۲۴۵	.۰۵۹	.۰۰۰
۲	امین پور	۱۳۹۵	۲۱۴	.۲۶۲	.۲۷۳	.۰۶۹	.۰۰۰
۳	باب الحوائجی و همکاران	۱۳۹۰	۱۳۲	.۶۹	.۸۴۸	.۰۸۸	.۰۰۰
۴	باقری، اکبری زاده و حاتمی	۱۳۹۰	۱۲۵	.۳۵۶	.۳۷۲	.۰۹۱	.۰۰۰
۵	حسن دوست و علیزاده	۱۳۹۵	۱۰۷	.۴۲۷	.۴۵۶	.۰۹۸	.۰۰۰
۶	حسینی، صالحی و شانازی	۱۳۹۴	۳۰۰	.۵۱	.۵۶۳	.۰۵۸	.۰۰۰
۷	حیدری، کوروش نیا و حسینی	۱۳۹۴	۲۵۸	.۳۲	.۳۳۲	.۰۶۳	.۰۰۰
۸	خبازی راوندی	۱۳۹۲	۴۰۰	.۵۸	.۶۶۲	.۰۵۰	.۰۰۰
۹	رجبی	۱۳۹۳	۲۶۰	.۵۵	.۶۱۸	.۰۶۲	.۰۰۰
۱۰	رئیزی و همکاران	۱۳۹۲	۳۵۳	.۵۹۹	.۶۹۲	.۰۵۳	.۰۰۰
۱۱	شهسوار، غفاری و مختوم نژاد	۱۳۹۶	۲۲۵	.۳۵	.۳۶۵	.۰۶۷	.۰۰۰
۱۲	ضمیری نژاد و همکاران	۱۳۹۲	۱۲۹	.۵۰۵	.۵۵۶	.۰۸۹	.۰۰۰
۱۳	علیزاده و حسن دوست	۱۳۹۴	۱۶۴	.۳۵۳	.۳۶۹	.۰۷۹	.۰۰۰
۱۴	کاراندیش	۱۳۹۲	۲۳۳	.۴۳۹	.۴۷۱	.۰۶۶	.۰۰۰
۱۵	نوابی	۱۳۹۶	۲۵۵	.۳۳	.۳۴۳	.۰۶۳	.۰۰۰
۱۶	بابانظری و همکاران	۲۰۱۲	۲۲۱	.۸	۱/۰۹۹	.۰۶۸	.۰۰۰
۱۷	مداح زاده، عناصری و نقدی	-	۲۰۰	.۸۱۹	۱/۱۵۴	.۰۷۱	.۰۰۰
۱۸	کجیاف و گلابی شهرضا	۱۳۹۵	۲۰۰	.۸۱۳	۱/۱۳۶	.۰۷۱	.۰۰۰
۱۹	جمشیدی	۱۳۹۲	۲۲۷	.۵۵	.۶۱۸	.۰۶۷	.۰۰۰
۲۰	نفری	۱۳۹۳	۳۶۰	.۴۶	.۴۹۷	.۰۵۳	.۰۰۰
۲۱	امیریان	۱۳۹۰	۳۸۴	.۴۴۶	.۴۸۰	.۰۵۱	.۰۰۰
۲۲	مصطفی پور	۱۳۹۳	۱۲۰	.۳۵۳	.۳۶۹	.۰۹۲	.۰۰۰
۲۳	شهریاری فر	۱۳۹۴	۵۰	.۵۶۱	.۶۳۴	.۱۴۶	.۰۰۰
۲۴	لرستانی	۱۳۹۶	۳۴۵	.۷۴۱	.۹۵۳	.۰۵۴	.۰۰۰

جدول شماره ۱ فاصله اطمینان اثر برای رابطه هوش معنوی با شادکامی را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود اندازه اثر همه مطالعات مورد بررسی در سطوح ۰/۰۵، ۰/۰۱ و ۰/۰۰۱ (P ≤) برابر است با ۰/۵۲۸، ۰/۵۳۱ و ۰/۵۳۱. که هر دو از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هوش معنوی با شادکامی رابطه دارد. لذا بر این اساس فرض صفر مبنی بر اینکه متوسط کلی اندازه اثر رابطه ندارد، رد می‌شود. بر اساس ملاک‌های کوهن [۴۱] برای تغییر معنی‌داری عملی اندازه اثر، ارزش‌های d بالا نشان‌دهنده میزان اندازه اثر زیاد هستند. به همین دلیل، میانگین اندازه اثر پژوهش حاضر (۰/۵۳۱) را می‌توان به عنوان اثر بزرگ متغیر هوش معنوی با شادکامی تفسیر کرد.

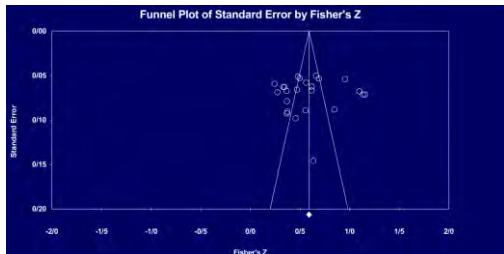
جدول شماره ۲ اندازه‌های اثر ترکیبی و تصادفی رابطه هوش معنوی با شادکامی نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میانگین اندازه اثرهای ترکیبی رابطه هوش معنوی با شادکامی ۰/۹۵ است. به شماره ۱۷ (۰/۵۴) و ۱۸ (۰/۳۶) و ۱۶ (۰/۰۹۹) و ۲۵ (۰/۹۵۳) و ۳ (۰/۸۴۸) است.

اندازه اثر خلاصه یا ترکیبی

جدول ۲ اندازه‌های اثر ترکیبی و تصادفی رابطه هوش معنوی با شادکامی نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میانگین اندازه اثرهای ترکیبی رابطه هوش معنوی با

جدول (۲): اندازه اثر ترکیبی رابطه هوش معنوی با شادکامی

مقدار P	مقدار Z	فاصله اطمینان ۰.۹۵		خطای معیار	اندازه اثر ترکیبی	مدل
		حد بالا	حد پایین			
۰.۰۰۰	۴۳/۷۵۸	۰.۵۵۰	۰.۵۱۱	۰.۰۲۲	۰.۵۳۱	تثبیت شده
۰.۰۰۰	۱۰/۷۵۱	۰.۶۰۱	۰.۴۴۷		۰.۵۲۸	تصادفی

نمودار ۱. نمودار کیفی خطای استاندارد بر اساس Z فیشر در مورد اثرات ثابت

تعداد امن از تخریب

آزمون تعداد امن از تخریب آن تعداد مطالعات از دست رفته با میانگین اندازه صفر را مشخص می‌کند که در صورت ورود آن‌ها به فراتحلیل اندازه اثر خلاصه غیر معنی‌دار می‌شود. در مورد نتیجه آزمون fail safe N که به مسئله تحقیقات گم‌شده می‌پردازد؛ یعنی همان مشکل پژوهش‌های بایگانی‌شده^{۱۶}، می‌توان گفت که مقدار ۱۳۳۷ مطالعه با اندازه اثر صفر لازم است بررسی شود تا چنین نتیجه‌ای صفر شود؛ یعنی هر چه این مقدار مطالعات بیشتر باشد محقق از نتیجه کار خود مطمئن‌تر خواهد بود.

طبق نظر بورنشتاین^{۱۷} (بی‌تا) در با توجه به مشکلاتی که آزمون امن از تخریب^{۱۸} N پیشنهادی روزنتال دارد (در نظر گرفتن معناداری آماری و نه بالینی _ مفروض داشتن اندازه صفر برای مطالعات بایگانی‌شده و نه منفی) میزان به دست آمده از آزمون اوروین^{۱۹} به دلیل رفع مشکلات مذکور برآورد بهتری را به دست می‌دهد. این آزمون به محقق امکان می‌دهد تا سطح خاصی را برای معناداری بالینی و اندازه اثر مشخصی را برای مطالعات گم‌شده در نظر بگیرد.

جدول (۳): نتیجه آزمون تعداد امن مطالعات اوروین

میزان آماره هجز مشاهده شده	۰.۵۳۰۷۷
ملاک کمترین آماره هجز	۰.۰۰۰
میانگین هجز در مطالعات گم شده	۰.۰۰۰
ملاکی که باید بین ارزشهای دیگر قرار گیرد	

تحلیل ناهمگنی

برای بررسی ناهمگنی^{۱۵} مطالعات از شاخص Q استفاده شد. شاخص Q برای ۲۴ مطالعه با درجه آزادی ۲۳ برابر ۳۶۸/۸۴۲ محاسبه شد که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است، بنابراین فرض صفر رد شده و نتیجه می‌گیریم که مطالعات مورد بررسی نامتجانس و ناهمگون هستند. آمار I نیز محاسبه شد و برابر ۹۳/۷۶۴ است که نشانگر ناهمگونی در مطالعات است. بدین ترتیب، مطالعات مورد بررسی در یک اندازه اثر حقیقی مشترک هستند و تفاوت‌های اندازه ناشی از خطای نمونه‌گیری است. از سوی دیگر محاسبه‌های مربوط به اثر تصادفی نیز معنی‌دار بودند. بنابراین، ناهمگونی مطالعات ناشی از روش آماری نیست، به همین دلیل از مدل اثرهای ثابت استفاده شد و نسبت به جستجوی متغیرهای تعدیل جامع فراتحلیل ترسیم شد و از N ایمن از خطای کلاسیک استفاده شد.

تحلیل‌های سوگیری انتشار

سوگیری انتشار، ناشی از چاپ نشدن تحقیقات اولیه‌ای هستند که دارای اندازه‌های اثر کوچک و غیر معنی‌دار هستند. برای تشخیص سوگیری انتشار شیوه‌ای ترسیمی (نمودار کیفی) و شیوه عددی (تعداد امن از تخریب، همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدر و عرض از مبدأ رگرسیون ایگر) به کار می‌رود [۴۰].

نمودار کیفی

در نمودار کیفی، مطالعات دارای حجم نمونه بزرگ‌تر در بالای نمودار و اطراف اندازه اثر خلاصه، قرار می‌گیرند؛ مطالعات کوچک‌تر در پایین نمودار ظاهر می‌شوند. در صورت وجود سوگیری انتشار، تراکم مطالعات اولیه در پایین نمودار و در یک طرف میانگین، نسبت به طرف دیگر بیشتر می‌شود. همان‌گونه که نمودار ۱ نشان می‌دهد پژوهش حاضر تا اندازه‌ای دارای تورش چاپ و انتشار است. این امر می‌تواند ناشی از حجم نمونه مطالعات مورد استفاده باشد.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین هوش معنوی و شادکامی رابطه معناداری وجود دارد [۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱]

نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش [۳۶، ۳۴، ۳۷، ۳۳، ۱۳، ۳۸] بین هوش معنوی و شادکامی رابطه مثبت نشان دادند همسو است.

نتایج این فراتحلیل با نتایج فراتحلیل [۳۵] در ارتباط با رابطه هوش معنوی با شادکامی همسو است که اندازه اثر کلی برای آن اثر تثبیت $ES = .16$ و معنی‌دار به دست آمد که نشان می‌دهد می‌توان این اندازه اثر را با آنچه در این پژوهش به دست آمد، یعنی $ES = .523$ یکی تلقی کرد.

بنابراین، با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش که در واقع به ترکیب پژوهش‌های اولیه در حوزه رابطه هوش معنوی با شادکامی پرداخته است می‌توان نتیجه گرفت که هوش معنوی می‌تواند بر شادکامی نقش مؤثری داشته باشد. در واقع نتایج این فراتحلیل نشان داد که هوش معنوی با شادکامی رابطه مثبت و معناداری دارد و می‌تواند موجب شادکامی بشود. علی‌رغم نتایج به‌دست‌آمده، این پژوهش با محدودیت‌هایی هم روبه‌رو بوده است. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: احتمال عدم گزارش پژوهش‌های غیر معنی‌دار، عدم گزارش کامل اطلاعات روش‌شناسی در برخی از پژوهش‌ها، عدم گزارش اطلاعات آماری دقیق و مناسب و به‌خصوص آماره‌های توصیفی در برخی از پژوهش‌ها که در واقع یکی از ساده‌ترین و پرکاربردترین روش محاسبه اندازه اثر در مطالعات فراتحلیل است، از دیگر محدودیت‌های این پژوهش بود. در راهنمای انتشارات انجمن روانشناسی آمریکا^{۳۲} (۲۰۰۹) ذکر شده است، برای این که خواننده اهمیت یافته‌های شما را به‌طور کامل درک کند، تقریباً همیشه لازم است که نوعی اندازه اثربخش در نتایج گزارش قید شود. از این گذشته انجام مطالعات فراتحلیل نیازمند محاسبه اندازه اثر است که در پاره‌ای موارد بسیار دشوار و وقت‌گیر است. پژوهشگران آتی باید ترغیب شوند تا ضمن به‌کارگیری روش‌های آماری مناسب، مقدار اندازه اثر را نیز در گزارش‌های خود ارائه کنند تا راهنمای فراروی پژوهش‌های بعدی باشد.

واژه نامه

1. King & De Cicco	کینگ و دی کیکو
2. Shaw	شاو
3. Mreira-almeida	موریرا-آلمیدا
4. Francis and Robbins	فرانسیس و رابینز
5. Argyle	آرگایل

آزمون همبستگی طبقه‌ای تاو کندال بگ و مزومدر^{۳۰} هم نوعی دیگر از آزمون سوگیری مطالعات است. تفسیر آن مانند تفسیر هر همبستگی دیگر است. در اینجا همبستگی بین اندازه اثر استاندارد با واریانس‌ها یا خطاهای استاندارد بررسی می‌شود. همبستگی صفر به معنای عدم رابطه بین اندازه اثر و میزان دقت نتیجه مطالعات است. اگر عدم تقارن ناشی از سوگیری انتشار باشد، انتظار می‌رود که انحراف استانداردهای بالا (مربوط به مطالعات کوچک) با اندازه اثرهای بیشتر همبستگی داشته باشد. از آنجاکه عدم تقارن می‌تواند در جهت معکوس هم ظاهر شود، آزمون دوسویه خواهد بود. در این موقعیت مقدار تائوی کندال برابر با 0.3261 محاسبه که با آزمون دو دامنه غیر معنی‌دار (0.823) است؛ در این موقعیت طبق نتیجه غیر معناداری آزمون ضریب همبستگی تائو و مقدار پایین ضریب همبستگی، سوگیری انتشار کم تشخیص می‌شود.

ایگر و اشترن^{۳۱} به دلایلی مثلاً کمی اندازه مطالعات و توان پایین آزمون بگ و مزومدر، نسبت به نتایج فوق هشدار می‌دهند و در مقابل ایگر آزمون رگرسیون خطی زیر را پیشنهاد می‌دهد. در اینجا از ارزش‌های واقعی اندازه‌های اثر و میزان دقت آن‌ها استفاده می‌شود و نه رتبه‌های آن‌ها. در اینجا هم تفسیر معناداری باید دوسویه باشد. از آنجاکه نقطه برآورد و فاصله اطمینان اطلاعات بهتری از میزان معناداری فراهم می‌آورند در نتیجه آزمون ایگر هم این امر لحاظ شده است. در عرض از مبدأ رگرسیون ایگر، چنان چه عرض از مبدأ مقداری متفاوت با صفر و معنی‌دار باشد علت آن سوگیری انتشار است. در این موقعیت عرض از مبدأ برابر با 0.48880 - و در حالت دو دامنه غیر معنی‌دار است. در این موقعیت طبق نتیجه غیر معنی‌داری (0.901) عرض از مبدأ رگرسیون ایگر، سوگیری انتشار کم تشخیص داده می‌شود.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر برای بررسی فرا تحلیلی رابطه هوش معنوی با شادکامی انجام شد، تا ضمن ترکیب یافته‌های متفاوت مطالعات موجود، امکان نتیجه‌گیری دقیق‌تر در این زمینه را فراهم سازد. نتایج نشان داد که میانگین اندازه اثر کلی مطالعات انجام‌شده در زمینه رابطه هوش معنوی با شادکامی برای مدل اثرات ثابت برابر 0.523 و برای اثرات تصادفی برابر 0.521 است که هر دو در سطح 0.001 معنی‌دار هستند. بنابراین میانگین اندازه اثر پژوهش حاضر (0.523) را می‌توان به عنوان اندازه اثر متوسط رابطه هوش معنوی با شادکامی تفسیر کرد.

- level analysis using the Valuing Happiness Scale. *J Res Person*, 2016; 60: 46-50.
- [6] Farahzad H. Happiness .Tobay mohebat publications. 2013. [Persian].
- [7] Gholamali Lavasani M, Rastgoo L, Azarniad A, Ahmadi T. The effect of happiness cognitivebehavioral training on self-efficacy beliefs and academic stress. *Journal of Cognitive Strategies in Learning*, 2015; 2(3):1-18. [Persian]
- [8] Heydari A, Koroshniya M, Hosseyini S. The relationship between spiritual intelligence and happiness due to the psychological well-being. *Psychological methods and models*, 2015; 6(21): 73-85 [In Persian].
- [9] Alipour A, Agah Heris M. Reliability and validity of the Oxford Happiness Inventory among Iranians. *Journal of Iranian Psychologists*, 2007; 3 (12): 288-289. [Persian].
- [10] Alavi S, Zar AS, Salimi A, vansar M, Ahmadi F. Evaluate the effectiveness of physical activity on general health, happiness and life expectancy in postmenopausal and older women. *Journal of Gerontology*, 2017; 2 (1): 11-19. [Persian].
- [11] King DB, DeCicco TL. A Viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *Journal of Transpersonal Studies*, 2009; 28(1), 68-85.
- [12] Zamiri Nejad S, Pilton M. Haghshenas M, Tabari Y. Predicting students' happiness based on spiritual intelligence. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*, 2013;20 (5), 773-781.
- [13] Shaw I. Society and mental health. The place of religion. *Journal Volume, Pavilion Journals (Brighton) Ltd.*, 2008; 13(1), 4-7.
- [14] Rojas M. Heterogeneity in the relationship between income and Happiness. A conceptual-referent-theory explanation, *Journal of Economic psychology*, 2007; 28 :1- 14.
- [15] Bozorgi MD, Bozorgi ZD. Relationship between Spiritual Intelligence, Coping Strategies, and Mental Health among Students, *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, 2016; 636-646
- [16] Mousavi Lotf SM, Gholamrezayee S, Reisi F, Hzratmanesh F. Mental health and spiritual health of the people. *Journal of*
6. Maltby, Lewis & Day مالتبی، لوئیس و دی
7. Mayres مایرس
8. CIVILICA سیولیکا
9. magiran پایگاه بانک اطلاعات نشریات کشور
10. noormags پایگاه مجلات تخصصی نور
11. Irandoc پایگاه های پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
12. Google Scholar پایگاه گوگل اسکولار
13. Eric پایگاه اطلاعات علمی
14. Fixed effect model مدل اثرهای ثابت
15. Heterogeneity ناهمگنی
16. File drawer بایگانی شده
17. Borenstein بورنشتاین
18. The fail safe امن از تخریب
19. Orwin اوروین
20. Begg and Mazumdar rank correlation تاو کندال بگ و مزومدر
21. Egger and Ishtern ایگر و اشترن
22. American psychological association انجمن روانشناسی آمریکا

فهرست منابع

- [1] Rabbani Khorasani, R, Rabbani A, Abedi MR, Ganji M. Culture and Happiness: A Theoretical and Experimental Approach in the Everyday Life of Family Supervisors in Isfahan. *Journal of Cultural Studies and Communication*,2007;3(8), 78-41. [Persian]
- [2] Khosravi Z, Cherag Malaei L. A comparative study of social commitment, happiness and mental health in students with an emphasis on the gender factor. *Quarterly Journal of Women's Studies*, 2012; 10 (1), 36-7. [Persian]
- [3] Bahri Najafi F, Mirshah Jafari SI. The effect of religious beliefs on the happiness of primary school teachers in the workplace. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 2015;16 (4), 113-106.. [Persian]
- [4] Ostadian M, Ghanavati B, Kajbafnejat H. The relationship between happiness and mental health among Islamic Azad University students Behbahan. *Culture in the Islamic University*, 2011; 15(2): 47.
- [5] Luhmann M, Necka EA, Schönbrodt FD, Hawkey LC. Is valuing happiness associated with lower well-being? A factor-

- Hamadan School of Nursing and Midwifery, 2016; 24 (4), 264-270. [Persian]
- [26] Soleimani I, Najafi M. The effectiveness of spiritual intelligence on the quality of life and happiness of students under the auspices of Imam Khomeini Relief Committee. Culture at Islamic University, 2015;17, 5 (4), 537-558. [Persian]
- [27] Shahsavari R, Ghaffari M. The mediating role of psychological hard work and perceived social support in the relationship between spiritual intelligence and happiness in older women. Journal of Geriatrics, 2018;2 (4), 11-21. [Persian]
- [28] Zamiri Nejad S, Pilton M, Tabari Y. Predicting students' happiness based on spiritual intelligence. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences, 2013;2 (5), 73-81. [Persian]
- [29] Hadian Kafash M. Determining the relationship between spiritual intelligence and happiness and hope in students. Master Thesis, Payame Noor University, Ferdows Center. 2018. [Persian]
- [30] Pollner M. Divine relations. Social relations. And well – being. Journal of Health and social Behavior, 1989; 30: 92-104.
- [31] Ellison CG. Religious involvement and subjective wellbeing. Journal of Health and social Behavior, 1991; 32: 80- 99.
- [32] Fallah Joshaghani R. Investigating the effectiveness of group spirituality training on hopeful performance, life satisfaction and happiness in women with breast cancer under the auspices of the Cancer Research Center. Master Thesis, Allameh Tabataba'i University. 2009 [Persian]
- [33] Mreira – almeida A. Religiousness and mental health: A review, Rev Bras psquiater, 2006; 28 (3): 242 -25.
- [34] Francis LJ, Susan H, Carolyn Wilcox J. Religiosity and happiness: During adolescence, young adulthood, and later life. Journal of Psychology and Christianity, 2000; 19(3): 245-57.
- [35] Argyle M. The Psychology of Happiness, Routledge publisher, 2nd ed. 2001
- [36] Babalhavaeji F, Rostaminasab A, Tajedini O. Survey of relationship between spiritual intelligence and happiness among librarians who work in University of Tehran libraries. Journal of Academic Librarianship and Knowledge & Health, 2010; 5(6):204 (Persian).
- [17] Shukla P, Kiran UV. Subjective Happiness among the Elderly across Various Groups. Journal of Humanities and Social Science, (IOSR-JHSS). 2013; 13(6): 46-49.
- [18] Rebecca P, Jiaqing O. Association between caregiving in life, life satisfaction and quality of life, beyond 50 in an Asian sample: Age as a moderator. Social Indicators Research. 2011; 108 (3): 525-534.
- [19] Amini Javid L, Zandipour T, Karami J. The effectiveness of spiritual intelligence training on depression and happiness of female students. Journal of Women and Society, 2015; 6 (2), 186-141. [Persian]
- [20] Raisi M, Ahmadi Tehran H. Relationship between spiritual intelligence and happiness and academic achievement in students of Qom University of Medical Sciences. Iranian Journal of Medical Education, 2013; 13 (5), 440-431. [Persian]
- [21] Yaqoubi A. Investigating the relationship between spiritual intelligence and happiness of students of Bu Ali University of Hamadan. Journal of Research in Educational Systems, 2010;(9), 85-96. [Persian]
- [22] Bagheri F, Akbarizadeh F, Hatami HR. The relationship between spiritual intelligence and happiness on the nurse staffs of the fatemeh Zahra hospital and bentolhoda institute of boushehr city. Iranian South medical Journal, 2011; 14(4): 256 263. [Persian].
- [23] Aminpour H. The relationship between age, spiritual intelligence and cultural intelligence on the happiness of Payame Noor University students. Psychology of Islamic Values, 2016; 1 (1), 7-21. [Persian]
- [24] Atash Afrooz A, Azimi K, Amini M. Investigating the Relationship between Spiritual Intelligence and Religious Orientation and Happiness of Kharazmi University Students. Journal of Islam and Health, 2015; 7-14. [Persian]
- [25] Hassan Doust F, Alizadeh A, Momeni M. The Relationship between Spiritual Intelligence and Happiness in Nursing Students of Qazvin School of Nursing and Midwifery in 2015. Scientific Journal of

- Cognitive Strategies in Learning. 2014; 2 (2), 118-97. [Persian]
- [40] Misrabadi J. Meta-analysis (concepts, software and report writing). Tabriz: Shahid Madani University Press. 2016; 132-128. [Persian]
- [41] Hooman HA. Statistical inference in behavioral research. Tehran, Samat Publications. 2013 [Persian]
- Information Research, 2012; 45(58): 101-21.[Persian]
- [37] Maltby J, Lewis CA, Day L. Religious orientation and Psychological well-being, British journal of health psychology, 2000; 38 (4): 363-378.
- [38] Myers. The funds, friends, and faith of happy people. American Psychologists, 2000; 55, 56-67.
- [39] Misrabadi J, Erfani Adab A. The meta-analysis of the relationship between learning strategies and academic achievement. Two Quarterly Journal of

